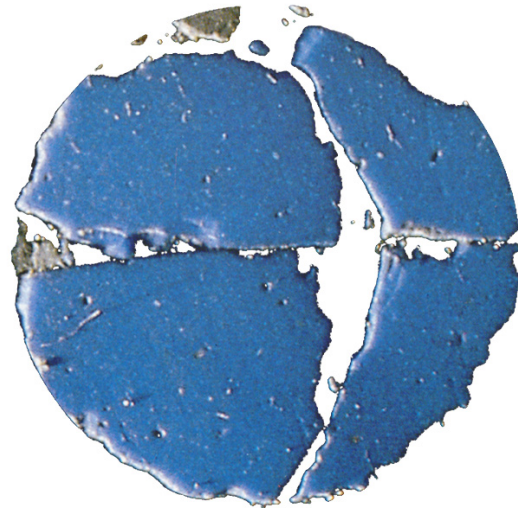

Weet & durf

Filosofie in Frankrijk
Chissey-en-Morvan, France

22 t/m 27 mei 2011

Lotsaanvaarding en levenskunst

Docenten:

mr. dr. Jaap Gruppelaar
prof. dr. Joep Dohmen

Kok:

Michelle Chagnot

Lotsaanvaarding en levenskunst

Filosofie is in de Grieks-Latijnse Oudheid geen abstracte theorie of tekstuitleg, maar een praktische wetenschap. In de scholen van de filosofen leert men ‘geestelijke oefeningen’ in praktijk brengen. Deze praktijk heet *askesis* (*exercitium spirituale*). *Askesis* staat niet voor ‘onthouding’, maar voor levenskunst. Men kan bij de filosofen terecht als men wil ‘leren leven’. Maar het leven is geen bijzaak en de filosofie dus geen bijles. Oogmerk van het lesprogramma is niets minder dan een ‘beking’ oftewel heel anders gaan leven. Een leven geplaagd door allerlei ‘onechtheid’ en ‘onbewustheid’ moet worden ingewisseld voor het rijke bestaan (het ‘goede leven’) van een waakzame en vastberaden mens.

Deze onderneming vergt een grondige aanpak. Men moet zichzelf goed leren kennen (Ken uzelf!), maar juist daarom ook weten hoe de wereld in elkaar steekt en hoe de mensen zijn. Moraal is niet los verkrijgbaar, maar enkel als onderdeel van een (meta-)fysica en politica. Men moet de eigen passies goed leren kennen, maar die passies ook in het systeem van natuurkrachten en in de dynamiek van het samenleven weten te plaatsen. Zelfinzicht (introspectie) en wereld- en mensenkennis (circumspectie) horen bij elkaar en maken rationele zelfbeheersing mogelijk. Men moet met het oog op zijn innerlijke rust en vrijheid ook zijn plichtsbetrachting op orde hebben. Levenskunst mag dan ‘zorg voor zichzelf’ heten, maar zonder ‘zorg voor anderen’ faalt die kunst onmiddellijk.

Leven is zorgen, maar tevens is waar dat een door zorgen verteerd leven een leugen is. Alles kent zijn tijd en zijn maat, dat geldt ook en vooral voor onze zorg. Overmoed en ijdelheid gaan graag als zorg verkleed. Feit is dat wij de situatie helemaal niet meester zijn. Zelfbeheersing houdt een aanzienlijke beperking van onze machtsaanspraak in: levenskunst en lotsaanvaarding!

Een belangrijk, zo niet beslissend aspect van de (klassieke) levenskunst betreft derhalve de omgang met het lot (toeval). Men kan goed leven, maar men blijft kwetsbaar. Ook komt men nogal eens door louter toeval in de meest ernstige conflicten terecht. Bovendien bevat de eigen persoonlijkheid elementen die niet te beheersen zijn. Dit besef van de fragiliteit domineert het klassieke mensbeeld. Deze fragiliteit raakt echter niet enkel aan de dingen die wij – helaas – niet in de hand hebben. Afweer is niet altijd het juiste antwoord op fragiliteit. Zelfbeheersing kan van onze identiteit een harnas maken. Een menselijk leven slaagt niet ondanks, maar dankzij zijn kwetsbaarheid: lotsaanvaarding en levenskunst.

Recentelijk is er o.m. door P. Hadot, M. Foucault en L. Ferry op gewezen hoe cruciaal de praktische insteek van de klassieke filosofie (Plato, Aristoteles en vooral Stoa) is. Enigszins verbaasd en met waardering hebben zij verslag gedaan van het uitgebreide repertoire van

‘geestelijke oefeningen’ dat zij met name bij de Stoa (Seneca, Epictetus, Aurelius) aantreffen. M. Nussbaum heeft aan de typische dynamiek van lotsaanvaarding en levenskunst in zowel klassieke filosofie als literatuur twee monumentale studies gewijd: *The fragility of goodness* (1986 ; Ned. vertaling 2001) en *Therapy of desire* (1994). Recentelijk staat ook de manier waarop in de vroegmoderne tijd m.n. de Stoa is gerecipieerd (Montaigne, Coornhert, Lipsius) in de aandacht. Dit neostoïcisme wordt in studies van S. Greenblatt, G. Oestreich, Ch. Taylor en ook M. Foucault nauw verbonden met maatschappelijke disciplineringsprocessen: het ken uzelf is de lokroep van een overheid die zijn greep op burgers wil verstevigen. Aangepast gedrag is het beoogd effect van zelfvorming en zelfbeheersing.

Het programma van de cursus is erop gericht de dynamiek van lotsaanvaarding en levenskunst inzichtelijk te maken: goed leven én openstaan voor het lot en het leven (en lot) van anderen. Uiteraard wordt ook ingegaan op primaire klassieke teksten. Speciale aandacht gaat uit naar de vraag hoe zelfkennis zich verhoudt tot de instructieve macht van anderen (de morele imperatieven van opvoeders en de staat) en welke oefeningen men hanteerde. In dit verband is het interessant te onderzoeken hoe de naar ‘buiten’ gerichte zelfbeheersing van de klassieken zich verhoudt tot het vroegmoderne politieke appèl tot zelfbeheersing. Ook staan wij stil bij de vraag waarom er juist nu - in de laatmoderne tijd - zoveel aandacht is voor de praktische insteek van de klassieke filosofie en de opleving daarvan in de vroegmoderne tijd. Tenslotte zullen wij niet vergeten het mes in eigen vlees te steken en de therapeutische pretentie van de filosofie bespreken.

Ter voorbereiding op de cursus krijgt u een syllabus toegestuurd. Het sociale programma voorziet in een tweetal films die raken aan onderwerpen uit de cursus. Ook de wandelingen en de maaltijden zijn thematisch verantwoord.

Salle de fêtes

Salle de fêtes cursusopstelling

Michelle Chagnot, Joep Dohmen,
Jaap Gruppelaar (2009)

Over de docenten

Prof. dr. Joep Dohmen is cultuurfilosoof. Hij is hoogleraar wijsgerige en praktijkgerichte ethiek aan de Universiteit voor Humanistiek te Utrecht. Hij publiceert over morele educatie, levenskunst, zorgethiek en goed ouder worden. Klassieke en moderne auteurs als Aristoteles, de Stoa, Montaigne, Nietzsche, Foucault en Charles Taylor spelen daarin een grote rol. Kernthema's zijn: authenticiteit, autonomie, betrokkenheid, geluk, tijd, vriendschap, verantwoordelijkheid en zelfverwerkelijking. Recente publicaties zijn: *Tegen de onverschilligheid* (2007); *Het leven als kunstwerk* (2008); *De kunst van het ouder worden* (2010); *Brief aan een middelmatige man* (2010); *De prijs van de vrijheid* (voorjaar 2011).

Mr. dr. Jaap Gruppelaar is filosoof-historicus en jurist. Hij publiceert over filosofische vraagstukken rondom modernisering. Hij werkt als jurist op het gebied van het bestuursrecht en als editor/onderzoeker bij de Coornhert Stichting (www.coornhertstichting.nl). Recentelijk publiceerde hij vertalingen van werk van Coornhert: J. Gruppelaar, J.C. Bedaux en G. Verwey (red.), *Synode over gewetensvrijheid* (2008), J. Gruppelaar (red.), *Coornhert - Politieke*

Geschriften (2009) en J. Gruppelaar & G. Verwey (red.), *D. V. Coornhert: Polemist en vredezoeker* (2010).

Lotsaanvaarding en levenskunst

Zondag 22 mei

17.00 - 18.30 Ontvangst, kennismaking, presentatie weekprogramma, rode en witte wijn
19.00 Diner

Maandag 23 mei

Ken uzelf

9.00 - 10.45 Jaap Gruppelaar - *Identiteit, harnas en maskerade*
11.15 - 13.00 Joep Dohmen - *Filosofie en zelfvorming*
13.00 Lunch
15.00 Wandeling (optie)
21.00 Avondfilm en discussie (optie)

Dinsdag 24 mei

Kwetsbaar en verantwoordelijk

9.00 - 10.45 Gruppelaar - *De passies: zweepslagen, verzet en schoonheid*
11.15 - 13.00 Gruppelaar - *Wilskracht en ratio: Stoa en neo-stoïcisme*
13.00 Lunch
16.30 - 18.30 Tekstlezing en discussie
19.00 Diner

Woensdag 25 mei

Vitaliteit zonder kompas

9.00 - 11.00 Dohmen - *Montaigne: wees mild voor jezelf!*
11.15 - 13.00 Dohmen - *Nietzsche: wees hard voor jezelf!*
13.00 Lunch
15.00 Wandeling (optie)
16.30 - 18.30 Film en discussie (eventueel 's avonds)

Donderdag 26 mei

Engagement

9.00 - 11.00 Gruppelaar - *Zonder passie geen compassie*
11.15 - 13.00 Dohmen - *Vrijheid of zorg?*
13.00 Lunch

Vrijdag 27 mei

Conclusies en vragen

9.00 - 10.00 Dohmen - *Filosofie en heil*
10.15 - 11.15 Gruppelaar - *De paradox van morele imperatieven*
11.30 - 13.00 Stellingen en discussie
13.00 Lunch
17.30 - 18.30 Evaluatie
19.00 Afsluitend diner